

Eerst na den oorlog kon het onderbroken werk weer worden opgenomen : sinds 1923 verschenen vier deelen, waarvan twee het Italiaansche, twee andere het Duitsche kerkelijk gebied bestrijken. Het laatst kwam het boven genoemde deel van de pers ; het is het vierde der "Germania pontificia", en het tweede der "Pontificia Maguntinensis". Het geeft de regesten der pauselijke oorkonden (1298), die Zwitserland betreffen, en strekt zich dus uit over het Zwitschersche deel van het bisdom Constanx, over het diocees Chur, dat van Sitten, van Genf, van Lausanne en van Basel.

Albert Brackmann had reeds in 1904, in gezelschap van Paul Kehr de Zwitschersche archieven doorzocht, en dat werk in 1912 en 1925 voortgezet. Hij kon 100 regesten meer brengen dan Jaffé-Wattenbach, en 27 oorkonden als valsch aanwijzen.

Bij de behandeling van bisdom, kerk of klooster worden, ter inleiding, eerst de bronnen en literatuur aangegeven ; dan volgt een korte geschiedenis der inrichting, welke echter zin voor zin verantwoord is ; de inleiding sluit met een mededeeling aangaande archief of bibliotheek en de te gebruiken afkortingen (siglen).

Op die inleiding volgen de regesten in chronologische orde, met een verwijzing naar de vindplaatsen der oorkonden. Een kruisje maakt den raadpleger opmerkzaam, dat de oorkonde niet betrouwbaar is. Zoo noodig, volgen verwijzingen naar de diplomatische studiën, waarvan de betreffende oorkonde het voorwerp is, of brengt de uitgever zijn eigen kritische bemerkingen.

Het werk mag als model gelden, ook wat technische uitvoering betreft, voor al degenen, die met het plan rondgaan, een regestenlijst van kerk of klooster in het licht te geven. De beoefenaar der Prämonstratenser geschiedenis neemt dankbaar nota van wat de uitgever brengt aangaande de Zwitschersche Norbertijner-kloosters: *St. Luzi bei Chur, Churwalden, Humilimont, Lac de Joux, Fontaine-André en Bellelay*.

Abdij van Berne.

H. HEIJMAN

Lud. Rousseau, O. P., *De ecclesiastico officio Patrum Praedicatorum secundum ordinationem venerabilis Magistri Humberti de Romanis*. Romae, 1927.

Tractatus ille praeclarus, quem nuperrime scripsit eximius liturgista, R. L. Rousseau, de cultus divini celebratione in ordine S. Dominici, omni cum certitudine evicit liturgiam dominicanam concinnatam esse tum essentialibus ritibus gregorianis, utpote a Romano more depromptis, tum paucis et accessoriis elementis, alienis

ex fontibus primitus haustis, non inconsiderate acceptis sed quam maximo selectis discrimine ita ut inter se unum quid apte coherens constituant.

Dicendorum in libro sequens est series :

Historice declaratur quibus in adjunctis quoquo labore confectus et ordinatus sit ritus dominicanus. Hac in evolutione momenta distinguuntur quattuor : 1) varietas permulta in exordio Ordinis invaluit ex eo quod permultas in civitates fratres emittebantur ; 2) circa annum 1228 uniformitas quaedam effecta est, cum deficiente unitate liturgica multi timerent ne ipsamet observantiae unitas labefacteretur ; 3) Propter discrepantiam inter libros, etiam una in eadem provincia adhuc vigentem, nova tentamina, Andegavi et etiam Metis, ad unitatem perficiendum, at frustra, adhibita sunt ; 4) tandem aliquando, anno 1253, venerabilis Pater Humbertus a Romanis, totius Ordinis Magister ac moderator, in re liturgica peritissimus, novam inchoavit correctionem, quae omnibus cum placeret, a pontifice Clemente IV anno 1267 est approbata et usque modo, salvis accidentalibus mutationibus, in familia Praedicatorum permansit illibata.

In secunda parte fuse describit auctor quidquid ad officium pertinet Praedicatorum, tam in Missa quam in recitatione Breviarii. Collatis igitur inter se codice perantiquissimo Breviarii, in archivis Ordinis asservato, cujus tempus excriptionis inter an. 1240 et 1254 pressius determinari non valet, (et qui proinde reformationi Humberti praecessit), necnon manuscripto archetypo Humbertinae correctionis, subnotat multiplices inter utrumque discrepantias, ita ut cunctis pateat quousque se extendat ambitus ipsius Humberti revisionis.

Tandem in tertia parte inquiruntur fontes ex quibus liturgia dominicana dimanavit. Expositis itaque variis opinionibus usque adhuc propositis, eruitur solutio ex instituta comparatione ritum inter Praedicatorum et alias liturgias. Quae solutio sic sonat :

"Liturgia Praedicatorum, in codice archetypo ordinata atque digesta, hausta merito censetur ex ritu Romano usibus non paucis plurium Ecclesiarum, praesertim Galliae, immutato auctoque, ita ut liturgia mixta, quasi ex pluribus ritibus apte coalescens, revera sit dicenda. Tametsi a veritate alienum sit absolute asserere Praedicatores ritum Parisiensem assumpsisse, huic tamen adscribendam esse maiorem partem seu influxum potiore nobis persuasum habemus, nedum inficiemur, agnitis quoque religionum canonicarum et monasticarum aliquot vestigiis " (*Op. c. p. 131*).

Brevi ex hac nostra insignis hujusce tractationis analysi putamus elucet quam multa pro liturgico studio prae se ferat documenta Nostratibus, in specie, perutilior evadet assidua ejus collatio cum plerosque ritus habeamus cum Praedicatoribus communes, sive quia eodem in fonte hos hausimus, sive forsitan quia a nobis eos ipsi mutuarunt. Maximi etiam esset momenti si jam, inveniretur aliquis qui, ut pro Praedicatoribus P. Rousseau, historiam enuclearet prioris constitutionis et evolutionis vetustissimi ritus Praemonstratensis.

Plac. LEFEVRE

De Orde van Premonstreit in België en in Nederland. 2de uitgave. Tongerlo, Eucharistisch Bureau, 1928.

Le laborieux archiviste de l'abbaye de Tongerlo, notre collègue M. Erens, vient de rééditer, en le mettant à jour, ce travail exécuté en 1914-15 par les novices de la province belge, sous la direction de leur maître d'alors, le Rme Abbé H. Lamy.

Ce livre, cela va sans dire, est un ouvrage d'approche. On y a synthétisé tout ce que les recherches, faites jusqu'à ce jour, ont permis de savoir sur l'organisation générale de l'ordre norbertin et plus spécialement sur l'activité des maisons fondées en Belgique. En tête de chaque chapitre une bibliographie sommaire mais complète permet au lecteur, désireux d'approfondir le sujet, de s'orienter avec sûreté et de se documenter abondamment sur les questions qui y sont traitées. Quelques illustrations, choisies avec discernement, concourent à relever l'intérêt de l'ouvrage.

Remercions l'éditeur qui nonobstant des occupations professionnelles très absorbantes, auxquelles — je me plais à me reconnaître — la revue des *Analecta Praemonstratensia* n'est pas étrangère, a su trouver le temps de rajeunir cette précieuse publication.

Plac. LEFEVRE

D. J. Delestré, *Grimbergen. Beknopte geschiedenis der abdij.* — *Eigen schoon en de Brabander*, t. XI, 1928, n. 6-7, p. 129-200, ill.

A l'occasion du VIIIe centenaire de fondation de l'abbaye de Grimbergen, le Ch. Delestré a publié dans l'active revue historique et folklorique du Brabant occidental une synthèse étoffée de l'histoire du monastère. Après avoir rappelé les origines romaines et franques de Grimbergen, il note les origines de la fondation norbertine et la part prise par la puissante famille des Berthout, un